

SKOGSMÄSTARPROGRAMMET
Examensarbete 2018:01

Vad tycker fastighetsägare i Götaland om skog på obrukad åkermark?

*Opinions among landowners in Götaland regarding forest
plantations on unused farmland*

Anders Andersson

Vad tycker fastighetsägare i Götaland om skog på obrukad åkermark?

Opinions among landowners in Götaland regarding forest plantations on unused farmland

Anders Andersson

Handledare: Daniel Gräns, SLU Skogsmästarskolan

Examinator: Eric Sundstedt, SLU Skogsmästarskolan

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Självständigt arbete (examensarbete) med nivå och fördjupning G2E med möjlighet att erhålla kandidat- och yrkesexamen

Kurstitel: Kandidatarbete i Skogshushållning

Kurskod: EX0624

Program/utbildning: Skogsmästarprogrammet

Utgivningsort: Skinnskatteberg

Utgivningsår: 2018

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Serienamn: Examensarbete/SLU, Skogsmästarprogrammet

Serienummer: 2018:01

Nyckelord: plantering, åkerplantering, virkesproduktion

Sveriges lantbruksuniversitet
Skogsvetenskapliga fakulteten
Skogsmästarskolan

FÖRORD

Som en obligatorisk kurs på skogsmästarprogrammet ingår ett examensarbete på 15 högskolepoäng. Arbetet är på nivå C grund och skall skrivas i ämnet skogshushållning. Den inriktning som jag valt för mitt examensarbete är skog på obrukad åkermark, och vad markägare tycker om det.

Markanvändning är ett aktuellt ämne. Jordens befolkning ökar och människor svälter i brist på mat. På grund av dålig lönsamhet inom jordbruket finns det i Sverige stora arealer obrukad åkermark. Många fastighetsägare väljer istället att använda åkermarken för virkesproduktion.

Jag vill rikta ett stort tack till Daniel Gräns, universitetslektor vid Skogsmästarskolan. Han har varit en engagerad och stöttande handledare för mitt examensarbete.

Per-Ove Persson som arbetar på Hushållningssällskapet skall ha ett tack för hjälpen med utformning av enkäten.

Jag visar också stor tacksamhet till kurskamrater och personal som tog sig tid att komma med åsikter och tips för hur min enkät skulle förbättras.

Anders Andersson
Högsäter, maj 2017

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD.....	iii
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	v
1. ABSTRACT	1
2. INLEDNING.....	3
2.1 Bakgrund.....	3
2.2 Syfte.....	3
2.3 Skog på åkermark – 1700-talet och 1800-talet.....	3
2.4 Skog på åkermark – 1960-talet.....	4
2.5 Skog på åkermark – 1990-talet.....	4
2.6 Träda.....	5
2.7 Att tänka på innan det planteras skog på jordbruksmark.....	6
2.8 Rötrisk i granbestånd.....	7
2.9 Lagstiftningen kring skog på åkermark.....	7
2.10 Nybrytning – från skogsmark till jordbruksmark	8
2.11 Lantbrukets lönsamhet.....	8
2.12 Vad är en enkät	9
3. MATERIAL OCH METOD	11
3.1 Avgränsning.....	11
3.2 Enkätundersökningen	11
3.3 Analys av insamlade data	12
4. RESULTAT	13
4.1 Sammanställning av enkätsvaren	13
4.2 Kommentarer från fråga 16.....	22
4.3 Djupare analys av resultaten från fråga 9	26
5. DISKUSSION	33
5.1 Avgränsningen	33
5.2 Svaren från enkäten.....	34
5.3 Den djupare analysen	36
5.4 Tips till framtida studier.....	37
6. SAMMANFATTNING	39
7. KÄLLFÖRTECKNING.....	41
7.1 Publikationer	41
7.2 Internetdokument.....	42
7.3 Personliga meddelanden	44
8. BILAGOR.....	45

1. ABSTRACT

Due to the fact that profitability has decreased in agriculture, there is currently a lot of unused farmland. It is often the smallest fields that are left unmanaged because they are not considered to be cost-effective in agricultural production. Many landowners want to plant seedlings on their unused farmland, while some think open landscapes should remain open. This is not a new phenomenon. During the 1960s large areas of farmland were planted with spruce. Today, these plantations are today ready for final felling.

A response rate of 47.4 percent was obtained on a survey that was sent to 399 landowners asking about planting seedlings on unused farmland. One goal of the survey was to examine the main arguments for, and against this practice. Another aim of this study was to investigate if different groups of people were more positive than others regarding forest plantations on farmland.

In general, landowners living in a landscape dominated by agriculture were more positive towards planting trees on farmland than landowners living in a landscape dominated by forest.

2. INLEDNING

Nedan följer ett avsnitt som handlar om hur skogsplantering på åkermark har förekommit i olika tidsperioder under de senaste 300 åren i Sverige. Därefter beskrivs vilka risker skog på åkermark kan medföra.

2.1 Bakgrund

Användningen av mark har alltid förändrats i Sverige. Skogsmark läggs om till jordbruksmark och jordbruksmark planteras igen med skog. Denna förändring sker eftersom människans behov förändras under olika tidsperioder. När skogsmark omförs till jordbruksmark handlar det ofta om ett behov av betesmark eller mark för odling av grödor. När det motsatta inträffar, jordbruksmark planteras igen med skog är det ofta svag lönsamhet i jordbruket som är den bakomliggande anledningen. Jordbruksmaskinerna blir effektivare och då också ofta större, vilket innebär att de minsta åkrarna som kanske ligger längst bort från gården blir orationella att bruka.

Med hjälp av en webbaserad enkät har jag undersökt markägares inställning till att obrukad åkermark planteras med skog.

2.2 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka markägares inställning och attityd till att beskoga obrukade åkermarker. Det kan i vissa fall vara känsloladdat att besluta sig för att plantera skog på marker där det kanske en gång var ens egna förfäder som med handkraft bröt upp marken. Stora arealer åkermark ligger idag obrukade och jag vill med hjälp av svaren från min enkät försöka kartlägga markägarnas huvudsakliga argument till att plantera respektive inte plantera skog på de obrukade åkermarkerna.

2.3 Skog på åkermark – 1700-talet och 1800-talet

Under 1700-talet byggdes många skepp och då användes ekvirke i mycket stor utsträckning. Historisk ekskötsel finns bland annat beskriven av Johansson (1996) och informationen i detta avsnitt är hämtad från denna skrift. Ekskogarna fanns i södra Sverige och bestånden blev hårt huggna i kronans jakt på det eftertraktade ekvirket. Staten blev mycket oroad över tillgången på virke och en kommitté tillsattes med uppgift att under slutet av 1700-talet och början på 1800-talet inventera landets ekskogar. År 1819 kom kommitténs slutsats av inventeringen. De kunde då bland annat konstatera att "kronans ekparker bör vårdas och nya anläggas". Det framkom även att en besiktning skulle ske innan det anlades nya ekbestånd. Detta för att undersöka var i Sverige som eken trivdes bäst. Det var

mycket viktigt att de nya ekskogarna planterades på platser med de bästa markförutsättningarna för ekvirkesproduktion. Vid ett beslut i riksdagen som klubbades år 1829 bestämdes att 125 tunnland per år skulle planteras med ek, och att detta skulle pågå under 200 år och till sist ge ett resultat på 25 000 tunnland ny ekskog, (ett tunnland motsvarar 0,49 hektar). Hovjägmästaren af Ström och den tidens landshövding i Jönköping upptäckte vid en vistelse på Visingsö att det växte ekar där som var av bra kvalité för skeppsbygge. År 1831 påbörjades arbetet med att plöja en åker på kungsgården där ekarna skulle planteras. Ekplantorna som sattes var uppodlade från ollon som samlats upp i Östergötland, Stockholm och Småland.

2.4 Skog på åkermark – 1960-talet

I en utredning av lantbruksnämnden (Statens offentliga utredningar) (Anon 1964) gjordes bedömningen att det år 1960 fanns 530 000 hektar mark som utan myndighetens tillstånd kunde omföras till skogsmark. Av dessa 530 000 hektar var 60 procent åkermark, resten var betes- och hagmarker. Om takten för nedläggningen av jordbruk fortsatte i den accelererande fart som rådde under 1950- och 60-talet skulle enligt utredningen ytterligare 650 000 hektar obrukad åkermark ha tillkommit fram till år 1975. Anledningen till denna snabba nedläggningstakt var att det förekom överproduktion inom jordbruket samtidigt som omkostnaderna för bönderna steg. Det trädslag som helt dominerade åkerplanteringen vid denna tidpunkt var gran (Bärring 1967). Vid åren 1957-1958 planterades ca 6 000 hektar åkermark med gran, vid åren 1961-1962 var motsvarande siffra 17 000-18 000 hektar (Johansson 1995).

2.5 Skog på åkermark – 1990-talet

Under slutet av 1980-talet och början av 1990-talet ägde det som kallades för "Omställning-90" rum. Då planterades stora arealer som tidigare varit åkermark igen med skog. En bidragande orsak till att så många valde att plantera skog på sina åkermarker då var att ett bidrag betalades ut för åtgärden. Totalt fanns det 500 miljoner kronor avsatta för stöd till plantering på åkermark (Eriksson m.fl. 2011). I efterhand kan slutsatsen dras att de skogar som planterades som en del av "Omställning-90" ofta blev dåligt skötta. En av orsakerna till detta tros vara att planteringen ibland skedde enbart för att få ta del av bidragsutbetalningen och inte för att det fanns något egentligt intresse för åtgärden (Eriksson m.fl. 2013). Under 1900-talet och fram till år 1990 hade en areal så stor som 2 000 000 hektar jordbruksmark omförts till skogsmark (Ahlberg m.fl. 2006).

Fastighetsägare som bestämt sig för att plantera igen åkermark har i regel ett antal viktiga argument för beslutet (Eriksson m.fl. 2011). Ofta finns en önskan att skapa bättre arrondering på sin fastighet genom att plantera igen små åkerlappar som ligger insprängda i skogen. Nyfikenhet för det nya är ibland en drivkraft för att prova på att plantera skog på åkermark. Plantering av skog på delar av

åkermarken kan också vara ett sätt att minska arbetsinsatsen inom jordbruket. Det är inte ovanligt att igenplantering av åkermark sker precis efter att fastigheten byter ägare. På de fastigheter där det bedrivs djurhållning är igenplantering av åkermark mindre vanlig. På små och tätortsnära fastigheter kan rädslan för att en igenplanterad åker ska sänka fastighetens värde ibland hejda markägaren från att plantera skog. En annan faktor som kan få en fastighetsägare att låta bli att plantera igen sin åkermark är de känslomässiga spärren som ibland finns till att plantera skog där tidigare generationer brutit och odlat marken.

Allmänhetens åsikter om skog på åker och då framför allt de så kallade granåkrarna har sedan länge varit negativa. Lövskog upplevs ofta mer positivt än granskog, vilket beskrivs i ett faktablad från Sveriges lantbruksuniversitet (Eriksson m.fl. 2013). Därför försökte staten under "Omställning-90", genom att enbart betala ekonomiskt stöd för etablering av lövskog, styra över fler markägare till att plantera lövträd istället för gran. Det som allmänheten uppfattar som positivt i rekreationssynpunkt är skogar som uppnått stamstadiet, vilket är när skogen växt upp och träden bildar kvistrensade stammar. Trädslag med korta omloppstider såsom till exempel poppel återgår snabbare till kalmark och plantstadiet, vilket upplevs som negativt av allmänheten. Däremot ek som har betydligt längre omloppstid spenderar lång tid i stamstadiet och är därmed uppskattad av befolkningen. Sett ur ett omloppsperspektiv spenderar eken en liten andel av tiden i kalmarks- och plantstadiet jämfört med ett snabbväxande trädslag (Eriksson m.fl. 2013).

2.6 Träda

Träda är ett begrepp som används i jordbrukssammanhang. Att ha jordbruksmark i träda innebär att marken inte används för produktion av jordbruksprodukter. I detta fall räknas produktion som skörd, odling och djurhållning på åkermark (Jordbruksverket, 2017, länk A). Enligt den statistik som Jordbruksverket tillhandahåller fanns år 2015 ca 85 500 hektar träda i Götaland (Jordbruksverket, 2017, länk B). Det finns mycket större arealer mark i Götaland som skulle kunna klassas som obrukad åkermark. Anledningen till att det inte syns i Jordbruksverkets statistikdatabas är att ett minimikrav på areal finns för att kunna söka så kallat EU-stöd (EU-stöd är ett ekonomiskt bidrag som bönder kan söka från EU). Kravet är minst fyra hektar jordbruksmark och detta innebär att fastigheter som har mindre än fyra hektar inte finns med i statistiken (Personlig kommunikation 2017-02-06 Ylva Olsson, Jordbruksverket).

2.7 Att tänka på innan det planteras skog på jordbruksmark

Om trädslag som för Sverige inte räknas som inhemska skall planteras är det viktigt att komma ihåg att tillstånd från Skogsstyrelsen krävs om arealen är större än 0,5 hektar. Främmande trädslag kan vara ett komplement till våra inhemska trädslag, särskilt om vi får uppleva ökade klimatförändringar. Skogsstyrelsen skriver att främmande trädslag kan ge en ökad virkesproduktion, men att de bör användas med försiktighet (Bergquist m.fl. 2016). Trädslagen som kräver tillstånd är bland annat: sitkagran, kustgran, douglasgran, hybridlärk, poppel, hybridpoppel, rödek och sykomorlön.

Gran har varit och är fortfarande ett vanligt trädslag att plantera på obrukad åkermark. Det är lätt att lyckas bra med gran eftersom den är tålig och trivs på många olika ståndorter. Trots dess tålighet kan det ändå under vissa förutsättningar bli problem. Att plantera gran på torra marker som ligger i nederbördsfattiga delar av landet rekommenderas inte då den är känslig för torka. Ståndorter med tät lera är inte heller något som passar för gran. För att undvika skador på plantorna orsakade av vårfrost bör andra trädslag än gran planteras i svackor där frostrisken är som störst (Hallsby 2009).

En bra utförd markberedning medför många fördelar som ger plantan större möjligheter att överleva och få en god tillväxt. Vid markberedningen blottas mineraljorden och detta gör att marken lättare värms upp av solen. Vid tät markvegetation minskar solens förmåga att värma upp jorden och därmed minskar också rottillväxten hos plantan som är direkt knuten till jordens temperatur. Markberedningen tar bort befintlig markvegetation och minskar då också konkurrensen om vatten, sol och näring för plantan. Det frigörs också mycket näring som plantan kan tillgodogöra sig genom att den naturliga förmultningen i marken ökar när humus rörs om och syresätts i marken. Frostrisken minskar på grund av att den värme som jorden ackumulerat från solen under dagtid strålar tillbaka ut nattetid. Denna utstrålning av värme gynnar plantan som då får en något högre temperatur omkring sig. Trots att denna temperaturskillnad kan ses som förhållandevis liten kan det ändå spela en avgörande roll för plantan. Risken för snytbaggeangrepp på granplantor är normalt sett mindre vid plantering på åkermark jämfört med plantering på ett hygge. Men det kan ändå finnas en risk för angrepp om det finns ett färskt hygge i anknytning till den åkermark som planterats med barrträdsplantor. Markberedningen ger en minskad risk för angrepp av snytbagge för att snytbaggen lider av det som brukar kallas för "torgskräck". Det innebär att den inte gärna beträder ren mineraljord, och om då plantan står i mineraljord och har minst 10 centimeter till omkringliggande humus är risken mindre för skador orsakade av snytbagge. En lämplig markberedningsmetod för åkermark är högläggning, där det skapas en hög av mineraljord på en omvänd torva. Högen kan åstadkommas med ett markberedningsaggregat monterat på en skogsmaskin eller en vanlig grävmaskin (Nordbrandt, 2007). Något som kan vara nödvändigt att göra om skog skall planteras på jordar som är leriga och som tidigare varit intensivt brukade är att den gamla plogsulan bryts. Detta för att trädens rötter

lättare skall kunna ta sig igenom detta skikt i marken. Denna åtgärd görs med en så kallad alvbrytare (SLU, 2016, länk C).

Enligt forskningsresultat från Skogforsk (Högbom & Ring, 2006) visar det sig att kväveläckaget generellt sett är mindre från mark som markbereds jämfört med mark som inte markbereds. Detta gäller oberoende av om det är skogsmark eller jordbruksmark. Detta är något som talar emot tidigare teorier, då man istället trodde att kväveläckaget var större på marker som hade markberetts (skogen, 2007, länk D). Förklaringen som Skogforsk ger till det uppmärksammade resultatet är att mer kväve kunnat tas upp av träden, istället för att läcka ut i markvattnet. Vid utebliven markberedning kan inte träden ta upp kvävet i samma utsträckning och då uppstår det som brukar kallas för kväveläckage.

2.8 Rötrisk i granbestånd

Rotröta i granskog är ett av de största problemen som svenskt skogsbruk har idag. Rötan sänker virkesproduktionen hos det enskilda trädet och även dess värde när det skall avverkas. Beräkningar visar att rotröta kostar skogsbruket så mycket som en miljard kronor per år (Rönnberg 2013). Rötan som egentligen är en svamp sprider sig med hjälp av luftburna sporer, främst vid temperaturer över +5 grader Celsius. Sporerna etablerar sig på färskt blottat trä, exempelvis färska granstubbar. Sedan sker spridningen genom stubbens rotsystem vidare till omkringliggande träd som har rotkontakt med stubben. Studier visar att om granplantor planteras glesare än normalt minskar rötfrekvensen. Den troliga förklaringen till detta är att spridningen försvåras på grund av att färre träd har rotkontakt. Samma bromsande effekt gäller för blandskogar då gran blandas med trädslag som är mindre rötkänsliga. När granskog röjs, gallras och slutavverkas i lufttemperaturer över +5 grader Celsius är risken hög för att röta skall etablera sig på stubbarna, och senare i kvarvarande bestånd. Problemen med rotröta tros även bli värre i framtiden med ett varmare klimat. Det som skogsbruket gör för att motverka rötspridningen är att behandla färska stubbar med pergamentsvamp. Det minskar risken att stubben blir infekterad av sporer från 50-60 procent ner till ca 10 procent (Bergquist m.fl. 2016).

2.9 Lagstiftningen kring skog på åkermark

Att plantera skog på åkermark är en åtgärd som berörs av flera lagar. I miljöbalken står det att jordbruksmark får tas ur jordbruksproduktion först efter anmälan till Länsstyrelsen, om inte åtgärden är av "ringa betydelse" för jordbruket på fastigheten eller för natur- och kulturmiljön (12 kap. 9 § miljöbalken). Omföring till skogsmark är alltså i regel en anmälningspliktig åtgärd, där myndigheten kan kontrollera att hänsyn till natur- och kulturmiljön tas i rätt utsträckning. Enligt Länsstyrelsen står det i gällande förordning att den som har meddelat Länsstyrelsen om att jordbruksmark skall tas ur jordbruksproduktion även skall ha gjort en anmälan för samråd enligt 12 kap. 6 § MB. Myndigheten

kan efter anmälan, med stöd av 12 kap. 6 § MB, exempelvis kräva att skyddszoner lämnas obeskogade mot vatten eller fornlämningar. Den som tänkt ta jordbruksmark ur produktion och istället plantera skog måste vänta i minst åtta månader innan plantering kan påbörjas. Det som också går att läsa i 5 § skogsvårdslagen är att det för mark som ligger outnyttjad finns en skyldighet att anlägga ny skog. Detta berör exempelvis jordbruksmark som är tagen ur produktion. Där ska plantering ha utförts senast under det tredje året efter att marken togs ur produktion. Det finns dock ett undantag för mark som på grund av särskilda förhållanden inte bör användas för virkesproduktion. Detta kan gälla vissa områden där det finns särskilt höga naturvärden eller där marken av kulturmiljöskäl bör vara obeskogad. Skogsstyrelsen anser att om långtgående igenväxning av jordbruksmark har skett utan att några aktiva återbesogningsåtgärder gjorts, bör marken börja betraktas som skogsmark. Detta gäller trots att ingen anmälan skickats in till Länsstyrelsen om att marken skall omföras till skogsmark (personlig kommunikation 2017-02-22, Anders Henriksson, Länsstyrelsen).

2.10 Nybrytning – från skogsmark till jordbruksmark

I ett examensarbete som skrevs på Agronomprogrammet år 2013 undersöktes lönsamheten med att göra en så kallad nybrytning, vilket innebär att skogsmark omförs till jordbruksmark. De områden som undersöktes var Östergötlands och Västergötlands slättbygder, där förutsättningarna för jordbruk är goda och bristen på jordbruksmark stor. Studien gjordes utifrån spannmålspriser som beräknats med utgångspunkt från ett genomsnitt baserat på åren 2008-2012. För att få lönsamhet i omställningen var det enligt studien helt avgörande att fastighetsägaren fick EU-stöd för den nya jordbruksmarken. Tre scenarier simulerades, inget EU-stöd, sju års EU-stöd och 220 års EU-stöd. En annan mycket avgörande faktor var kostnaden för brytningen. Intervjuer visade att kostnaden för nybrytning kunde variera mycket mellan olika typer av mark. Detta berodde på skillnader i den arbetsinsats som krävdes för att genomföra uppodlingen. I scenario ett, inget EU-stöd blev omställningen helt olönsam. Scenario två som innebar sju års EU-stöd klarade en nybrytningskostnad på ca 35 000 kronor per hektar för att vara lönsam. Det tredje scenariot med 220 års EU-stöd gjorde omställningen lönsam att genomföra med en nybrytningskostnad upp till cirka 107 000 kronor per hektar (Aschan & Engdahl, 2013).

2.11 Lantbrukets lönsamhet

LRF gör prognoser över hur lönsamheten kommer utvecklas för lantbrukare som bedriver jordbruk och djurhållning. I prognosen för år 2016 som släpptes i mars 2016 skriver de att inget tyder på att prisutvecklingen för spannmål kommer peka uppåt. Priserna spås ligga stabilt, men enligt LRF på en låg nivå. En faktor som bidrar med ekonomisk osäkerhet för bönderna är de stora skillnaderna i priset för spannmål från år till år. Som ett exempel har priserna på vete varierat

upp till 60 USD per ton efter år 2007. Detta kan jämföras med att priserna endast varierade 26 USD per ton mellan åren 1998-2006. Alltså har en ökning i prisvariation skett med hela 130 procent. Ett sätt för bönderna att skydda sig mot stora prisvariationer är att skriva långsiktiga avtal med kunderna. Då levererar bönderna mot en fast ersättning under flera år. LRF tror inte att prisvariationerna kommer att minska i framtiden. Lönsamheten för de bönder som producerar nöt- och griskött förväntas bli något bättre framöver. En bidragande orsak är att konsumenterna i allt större utsträckning vill köpa inhemskt kött, samt att de är villiga att betala för de merkostnader som djurhållning efter svenska regler medför. Sveriges största konkurrent när det handlar om grisköttsproduktion är Danmark som nu har börjat jobba aktivt med att höja statusen på sitt kött. Danmark vill genom sin ökade djurvälfärd öka svenskarnas intresse för danskt griskött. Denna utveckling kan ses som ett orosmoln för den svenska grisköttsproduktionen, men det är en långsam process för Danmark att förändra svenskarnas attityd till deras kött (LRF Konsult, 2017, länk E).

2.12 Vad är en enkät

Ordet enkät kommer från franskan och betyder rundfråga. Att besvara en enkät är som att bli intervjuad, men den stora skillnaden ligger i att den som svarar själv skriver ner sina svar. Enkäten är alltså skriftlig och den som ställer frågorna finns oftast inte med vid själva svarstillfället.

Det finns två olika typer av enkäter, gruppenkät och postenkät. Den förstnämnda delas ofta ut till stora grupper av människor som befinner sig på samma plats, till exempel skolor och arbetsplatser. En stor fördel med denna typ av enkät är att den som skapat enkäten finns på plats vid svarstillfället och kan då förklara om det upplevs finnas oklarheter i frågeställningarna. En postenkät däremot skickas ut med post eller e-post och detta möjliggör att en mycket stor grupp människor kan medverka i enkäten samtidigt. En nackdel med postenkäten är att eventuella oklarheter i frågeställningen kan bli svåra att hantera för den som svarar. Det kan leda till att frågan lämnas obesvarad eller att ett felaktigt svar lämnas på grund av att personen missuppfattat frågan.

En enkät kan innehålla kvantitativa och kvalitativa frågeställningar. En förenklad förklaring skulle kunna vara att om siffror används i frågor och svarsalternativ så är det en kvantitativ studie. Det är också att betrakta som en kvantitativ studie om ord som "längre", "fler" och "mer" används i frågor och svarsalternativ. En kvalitativ studie syftar till att på ett djupare sätt undersöka människors attityder och beteende i olika situationer (Trost 2016).

3. MATERIAL OCH METOD

Detta examensarbete bygger på de svar som samlats in från en enkätundersökning. Nedan följer en beskrivning av arbetet med enkäten och analysen av svaren.

3.1 Avgränsning

Studien har avgränsats till att enbart handla om markägares inställning till att plantera skog på obrukad åkermark. En geografisk avgränsning har också gjorts i och med att enkäten enbart skickats ut till markägare i Götaland. Anledningen till att endast Götaland studerats är att det inom detta område finns för studien tillräckligt stor variation gällande markanvändning. I de södra delarna av området återfinns bland annat Sveriges mest intensiva jordbruk som övergår till rena skogsbygder i de norra och inre delarna.

3.2 Enkätundersökningen

Enkäten skickades via e-post till markägare i Götaland. Den innehöll 16 frågor och var uppdelad i tre delar. Del ett bestod av frågor kring några bakgrundsfakta om den som svarade. Del två handlade bland annat om storlek och läge på den/de fastigheter som den svarande ägde. I den avslutande delen kom frågor som handlade om skog på obrukad åkermark och respondentens inställning till detta. De första 15 frågorna var kryssfrågor där det alternativ som passade bäst valdes, medan den avslutande frågan däremot var en fråga som besvarades med fri text. Här var tanken att åsikter och tankar som inte respondenten fått uttrycka i de föregående svaren skulle yttras. Tanken med valet av frågor var att det i analysarbetet skulle gå att se skillnader i åsikter mellan olika grupper av människor. Enkäten skapades i programmet Google Formulär.

Innan den riktiga enkäten skapades gjordes en testomgång med en förberedande enkät som skickades till ett antal testpersoner. De fick uppgiften att besvara testen för att se om frågorna var lätta att förstå. Mindre justeringar i frågeformuleringarna gjordes sedan baserat på information från testen för att ytterligare minska risken att någon fråga skulle feltolkas när den skarpa versionen skickades ut. Ett urval gjordes ur populationen markägare i Götaland för att skapa ett bra sampel. Lika många män som kvinnor valdes ut och det eftersträvades också en bra geografisk spridning för att fånga upp åsikter både från utpräglade jordbruksbygder och typiska skogsbygder. Exempel på områden i landet som i detta arbete benämns som typiska jordbruksbygder är Skåne, norra Västergötland och Östergötland där jordbruk förekommer i stor omfattning. Motsvarande exempel på skogsbygder är bland annat Småland och norra Dalsland där skogsmark utgör huvuddelen av marken. Av naturliga säll är yngre personer underrepresenterade i den totala populationen av skogsägare. Detta

för att generationsväxlingen mellan mamma/pappa och son/dotter inte brukar ske i unga år. Genom att filtrera i databasen med adresser kunde de yngre skogsägarna hittas, sökas upp och på så sätt kunde undersökningens sampel bli maximalt varierat. Den 2 februari 2017 skickades 399 enkäter via e-post ut till markägare i Götaland. En påminnelse skickades ut den 11 februari 2017. Någon bortfallsanalys gjordes inte efter det att svaren samlats in.

3.3 Analys av insamlade data

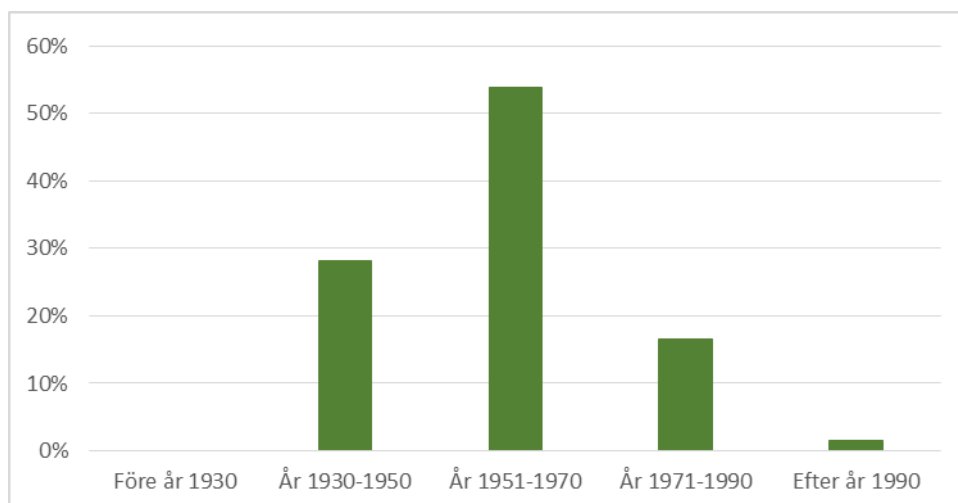
Insamlade data sammanställdes i programmen Google Formulär och Excel. Resultaten som redovisas under rubrik 4.1, "Sammanställning av enkätsvaren" baseras direkt på insamlade svar från enkäten. Under rubrik 4.3, "Djupare analys av resultaten från fråga 9", har skillnader mellan olika grupper av svarande analyserats för att hitta eventuella mönster gällande inställningen till skogsplantering hos olika ägarkategorier.

4. RESULTAT

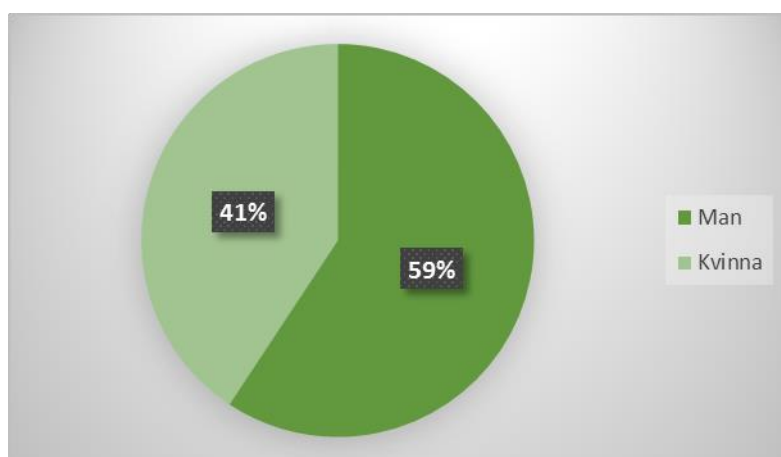
Nedan redovisas en sammanställning av svaren från den enkät (se bilaga 2) som skickats ut till 399 skogsägare i Götaland. Svarsfrekvensen i enkäten var 47,4 procent.

4.1 Sammanställning av enkätsvaren

Av de som svarade på enkäten angav 54 procent att de var födda mellan år 1951 och 1970, medan ingen var född före år 1930. Återstående var födda efter 1971 (figur 1). Av de som svarade på enkäten var 41 procent kvinnor och 59 procent män (figur 2).

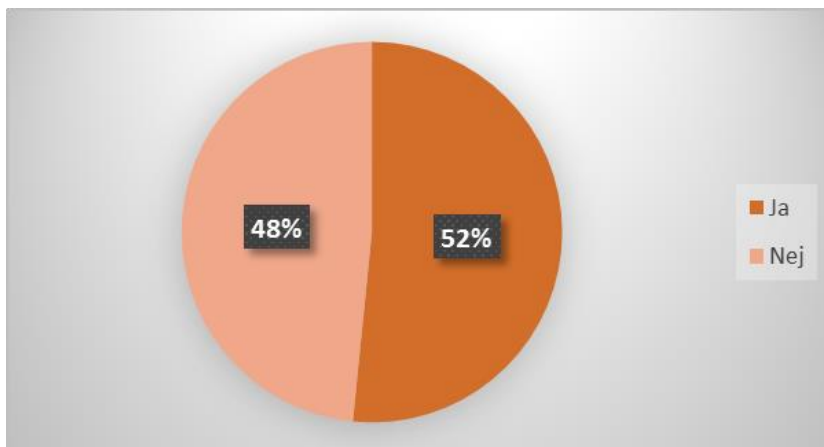

Figur 1. Åldersfördelningen hos de svarande baserat på födelseår.

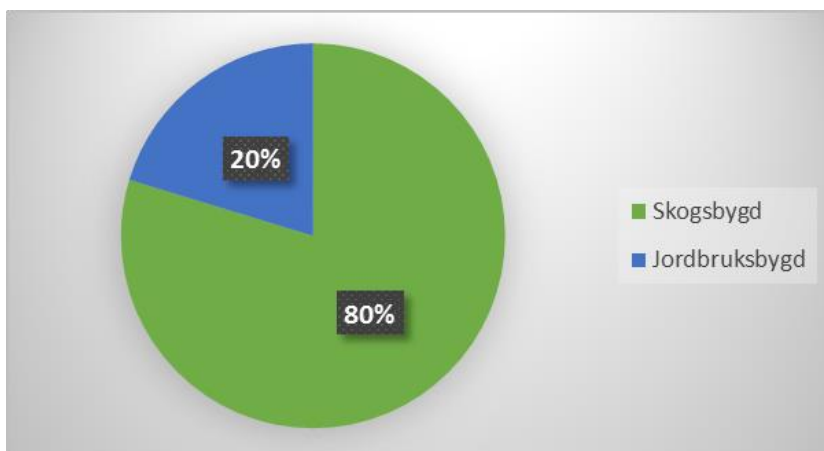
Figur 2. Andelen män respektive kvinnor som svarade på enkäten.

Fördelningen var ganska jämn mellan de som var fastboende på sin fastighet och de som inte bodde permanent på sin fastighet med en liten övervikt för de som var permanentboende på sin fastighet (figur 3).

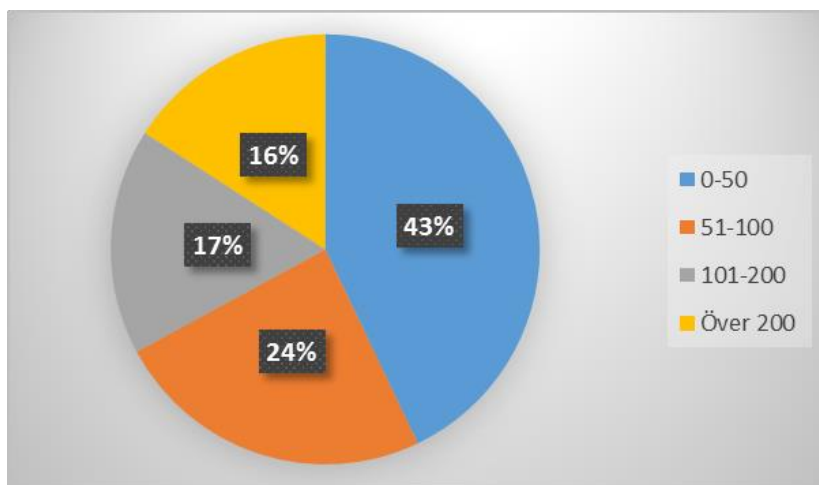
Figur 3. Andel svarande som var permanent bosatta på sin fastighet (ja), respektive andelen som svarade att de inte bodde permanent på sin fastighet (nej).

Av de som svarade ansåg 80 procent att deras fastighet/fastigheter till största del låg i en skogsbygd medan övriga 20 procent svarade att de tyckte att deras fastighet/fastigheter låg till största del i en jordbruksbygd (figur 4).

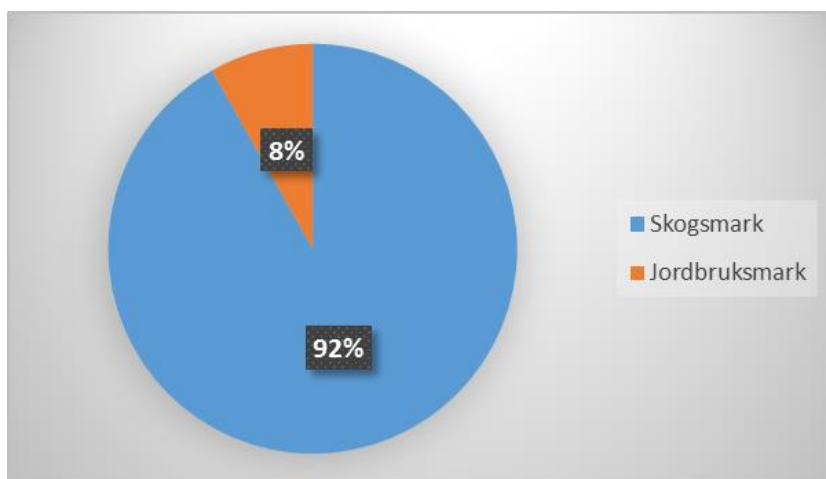
Figur 4. Andel svarande som tyckte att deras fastighet/fastigheter till största del låg i en jordbruksbygd respektive andelen som ansåg att den till största del låg i en skogsbygd.

Av de som svarade på enkäten var det 43 procent som ägde en total landareal på maximalt 50 hektar. Det var 41 procent som hade ett totalt markinnehav i storleksintervallet 51-100 eller 101-200 hektar. Endast 16 procent svarade att deras totala landareal uppgick till över 200 hektar (figur 5).

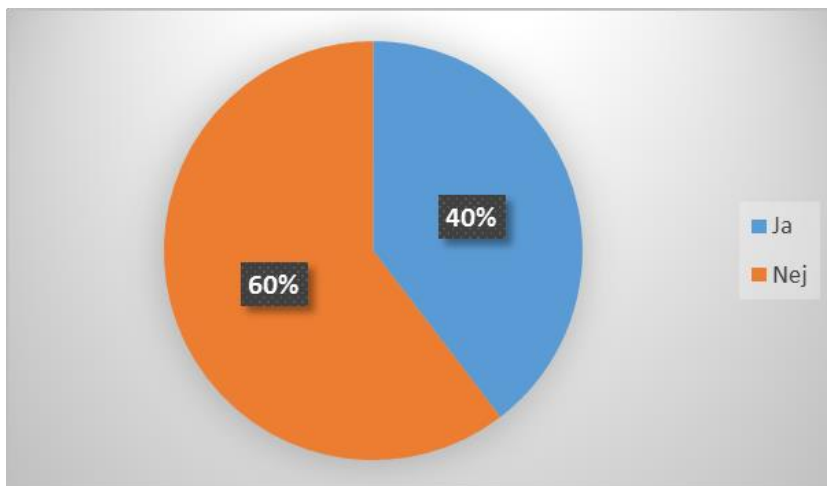
Figur 5. Fördelningen bland de svarande gällande storleken på deras markinnehav, uppdelat i klasserna 50 ha eller mindre, 51-101 ha, 101-200 ha, samt mer än 200 ha. Med markinnehav menas i detta fall all typ av mark utom vatten.

En överlägsen majoritet på 92 procent svarade att deras markinnehav till största del bestod av skogsmark (figur 6).

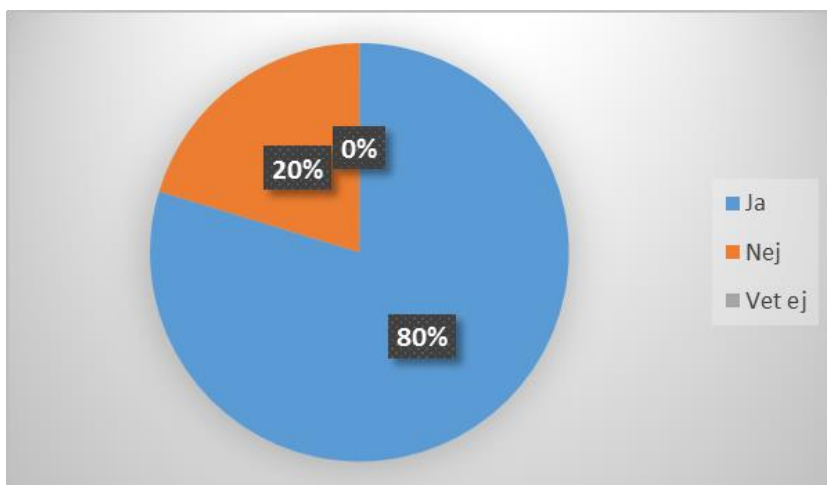
Figur 6. Fördelningen bland de svarande gällande huvudsaklig typ av markinnehav, skogsmark, respektive jordbruksmark.

På frågan huruvida det bedrevs djurhållning på de svarandes fastigheter angav 40 procent att så var fallet (figur 7).

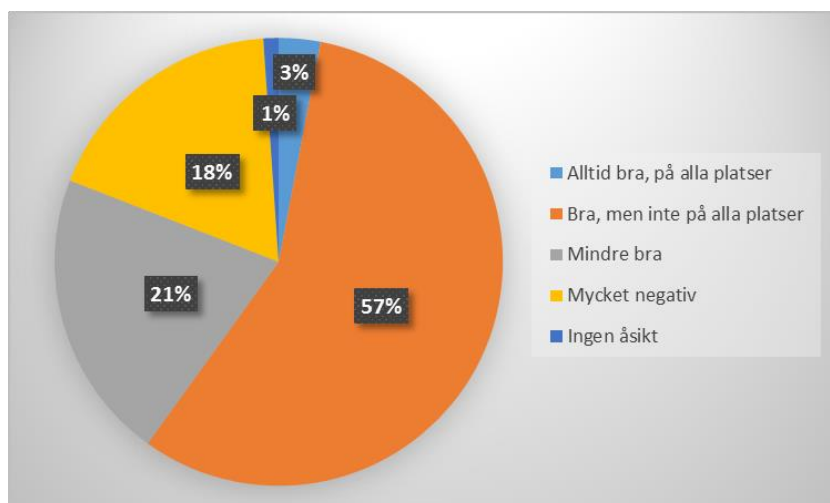
Figur 7. Fördelningen mellan de fastigheter där det bedrevs djurhållning (ja) respektive de fastigheter där det inte bedrevs djurhållning (nej).

Totalt 80 procent svarade att deras fastighet/fastigheter funnits i släktens ägo innan de själva blev ägare. Ingen svarade att de inte visste huruvida fastigheten/fastigheterna funnits i släktens ägo tidigare. Detta betyder att fastighetsägare har god kunskap om fastighetens/fastigheternas historik (figur 8).

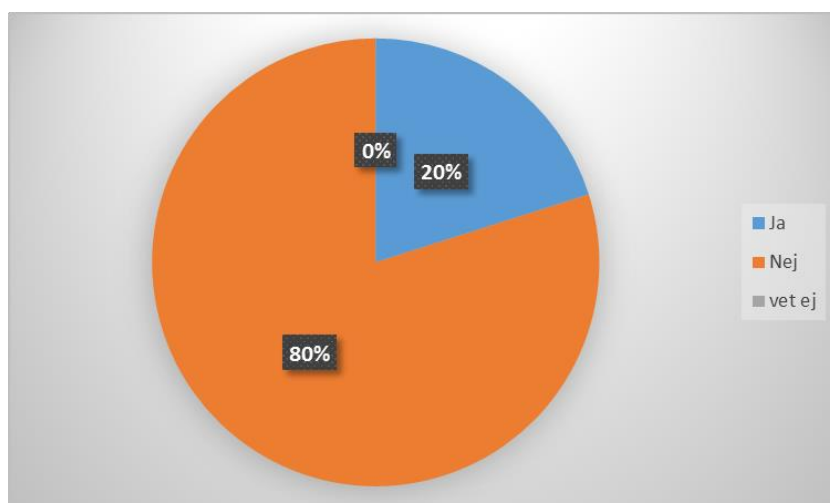
Figur 8. Andelen som angav att deras fastighet/fastigheter funnits i släktens ägo innan de själva blev ägare (ja), respektive andelen som angav att fastigheten eller fastigheterna inte funnits i släktens ägo tidigare (nej).

Endast 3 procent av de som svarade tyckte att det var bra att det planterades skog på obrukad åkermark, oavsett var den obrukade åkermarken låg. Majoriteten (57 procent) svarade att de tyckte det var bra att det planterades skog på obrukad åkermark men inte på alla platser. Det var 21 procent som tyckte åtgärden var mindre bra medan 18 procent var mycket negativt inställda till plantering på obrukad åkermark. Svarsalternativet "ingen åsikt" fick 1 procent av svaren (figur 9).

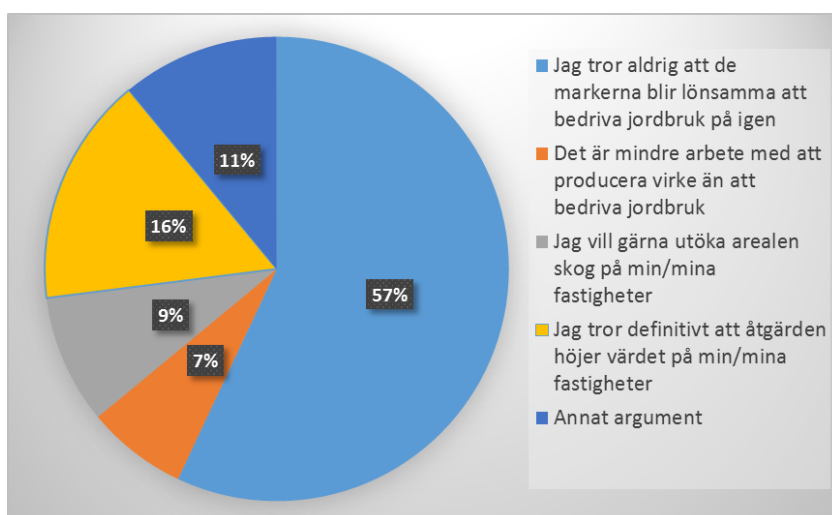
Figur 9. Fördelningen av åsikter bland de svarande angående skogsplantering på obrukad åkermark.

Det var bara 20 procent av de som svarade som hade planterat skog på obrukade åkermarker på sin egen fastighet/fastigheter sedan de själva blev ägare. Övriga 80 procent svarade att det inte planterats skog på obrukade åkermarker sedan de själva blivit ägare till fastigheten/fastigheterna. Det var ingen som svarade att de inte visste om skog planterats (figur 10).

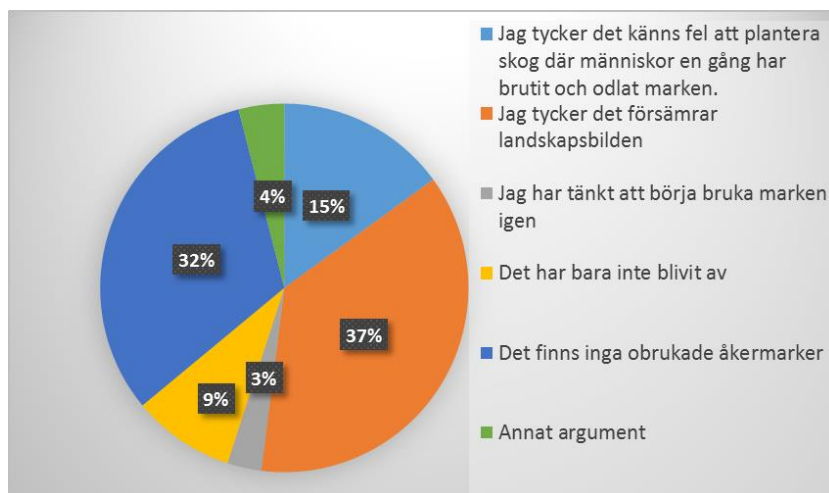
Figur 10. Fördelningen mellan de som låtit plantera skog på obrukade åkermarker på sin fastighet/ sina fastigheter sedan de själva blev ägare (ja) och de som inte planterat skog på obrukade åkermarker (nej).

Av de som angav att de hade planterat skog på obrukade åkermarker på sin egen fastighet/fastigheter hade 57 procent som huvudsakligt argument för detta att de inte trodde att jordbruksmarken skulle bli ekonomiskt lönsam att bruka igen. Det var bara 7 procent som angav a som sitt huvudargument för åtgärden att det var mindre arbete med att producera virke än att bedriva jordbruk. Endast 9 procent hade utfört åtgärden för att de önskade öka arealen skog på sin/sina fastigheter, 16 procent motiverade åtgärden med att de ville öka värdet på fastigheten/fastigheterna (figur 11).

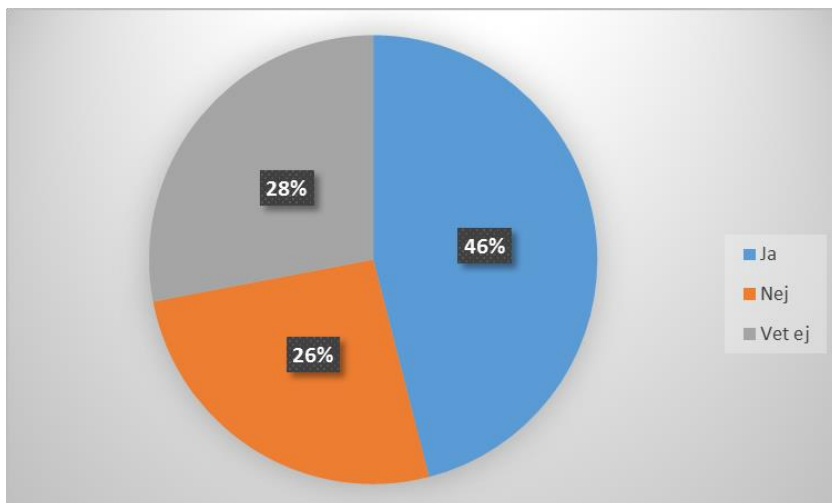
Figur 11. Fördelningen mellan olika huvudargument som fastighetsägarna hade för att plantera skog på sin/sina fastigheter.

Av de som angav att de inte hade planterat skog på obrukade åkermarker på sin/sina fastigheter hade 15 procent som sitt huvudargument att de tyckte det kändes fel att plantera skog där människor en gång brutit och odlat marken. Det vanligaste argumentet som angavs var att de tyckte landskapsbilden skulle försämrast. Endast 3 procent hade tänkt börja bruka markerna igen. Nästan en tredjedel (32 procent) av de tillfrågade fastighetsägarna saknade helt obrukade åkermarker (figur 12).

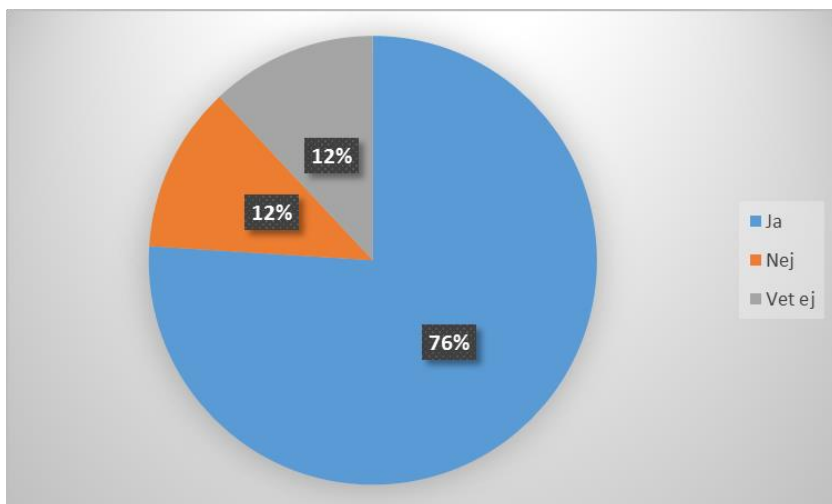
Figur 12. Fördelningen mellan olika huvudargument till varför fastighetsägare valt att inte plantera skog på obrukad åkermark, trots att de skulle kunna göra det.

Nära hälften (46 procent) av de svarande fastighetsägarna trodde att lönsamheten inom jordbruket skulle kunna öka i framtiden. Detta för att priserna på jordbruksprodukter kan stiga på grund av en växande befolkning och eventuell matbrist i världen. Det var 26 procent som inte trodde att en stor matbrist skulle ge ökad lönsamhet i jordbruket och 28 procent visste inte (figur 13).

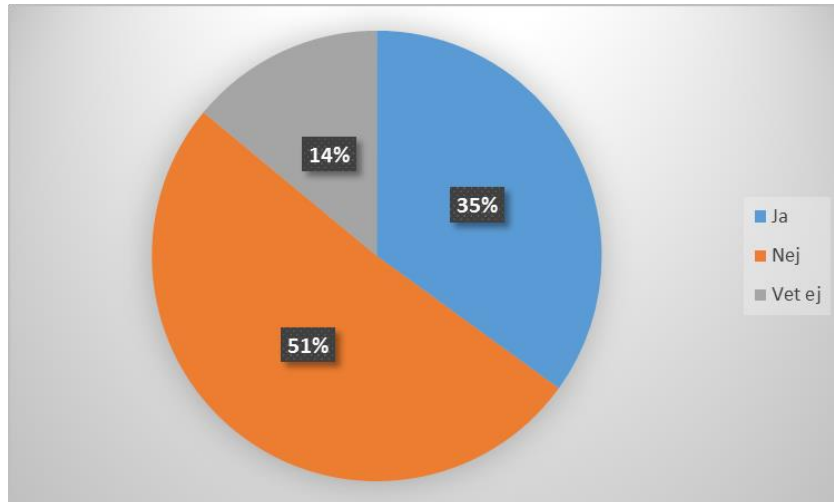
Figur 13. Andelen av de svarande som trodde att de åkermarker som idag inte är lönsamma att bruka, i framtiden skulle kunna bli lönsamma att bruka (ja) respektive de som inte trodde att markerna skulle bli lönsamma att bruka i framtiden (nej).

En stor majoritet (76 procent) av de som svarade trodde att lövskog på åkermark skulle ge ett bättre synintryck än gran på åkermark. Endast 12 procent trodde att lövskog inte skulle ge ett bättre synintryck än gran på åkermark. Det var även 12 procent som svarade att de inte visste om det skulle spela någon roll om det planterades gran- eller lövskog (figur 14).

Figur 14. Fördelningen mellan de som trodde att lövskog på åkermark gav ett bättre synintryck än granskog på åkermark (ja) respektive de som inte trodde att lövskog skulle ge ett bättre synintryck än gran på åkermark (nej).

Totalt 35 procent av de som svarade på enkäten angav svaret att de skulle vilja ha rådgivning innan de besogade sin obrukade åkermark. En majoritet (51 procent) ansåg att de hade den kunskap som krävdes inom ämnet och önskade därför ingen rådgivning. Det var även 14 procent som inte visste om de ville ha rådgivning (figur 15).

Figur 15. Andelen av de svarande som önskade rådgivning innan de besogade sina obrukade åkermarker (ja) respektive de som ansåg att deras kunskap var tillräcklig (nej).

4.2 Kommentarer från fråga 16

På fråga 16 i enkäten gavs chansen till de svarande att fritt skriva egna tankar och kommentarer som på något sätt handlade om att plantera skog på obrukad åkermark. Nedan följer i sin helhet de kommentarer som skickades in.

”Ta hänsyn till landskapet, markens potential för framtida livsmedelsproduktion samt välja lämpligt trädslag.”

”Med erfarenheter av mark som planterats med gran där all skog fälldes i stormen Gudrun måste åkermark planteras med lövskog. Industrin och Skogsstyrelsen tycker att all mark passar för gran. Man måste utgå från marken och därefter välja trädslag som passar. Geologisk karta på sin mark borde tas fram av Skogsstyrelsen för att ge rätt information till markägarna.”

”Jag tror att vi i större utsträckning än idag behöver diskutera frågor kring markanvändning, vad som är skog (går det att skapa skog på åker eller blir det en trädplantering...) och vår möjlighet att växla mellan olika ägoslag. Lycka till med arbetet!”

”Först: Intressant ämnesval - och därtill synnerligen angeläget. Jag håller på med att återskapa flora och fauna på gamla betesmarker och vill gärna höra dina erfarenheter.”

"Okey att plantera intill en skogskant, men hålla öppet intill byggnader och sjö."

"Jag försöker bevara åkermark och ett öppet landskap."

"Viktigt att behålla lite öppna landskap annars avfolkas landsbygden."

"Det beror mycket på omgivningen om det är lämpligt att plantera skog."

"Ett öppet landskap ökar ju även andelen godkända pollinerare t.ex. spannmålsväxter. Tror jag det att på 60-talet bedrevs väl ingen forskning vilken stor betydelse åkermarken har. Att sedan plantera igen dessa är troligtvis i långa loppet förkastligt. Här har ju Skogsstyrelsen en mycket viktig rådgivande roll. Av egen erfarenhet har denna myndighet alltför mycket "bör" kunskap."

"Ett försök gjordes med att plantera lärk på en väldigt sluttande åker. Men tyvärr blev varenda planta avbetad av älg. Sedan dess har inga försök blivit gjorda. Beteshagar nu."

"Vill ej plantera skog på åkermark."

"Funderat på att testa snabbväxande, t.ex. hybridasp."

"Fråga 11. Åkermark planterades på 1960-talet av min far och mor. De var tvungna, vid vite vill jag minnas, att göra så. Gran var alternativet, dålig proveniens. Det blev risig dålig skog. Kring 2003-2004 ville jag avverka sådan mark och börja om, plantera löv. Det fick jag inte för Skogsstyrelsen. Gudrun kom och vräkte ner allt, bröt det som tändstickor. Det hade varit bättre att jag under ordnade former hade fått avverka lite för tidigt och börja om. Idag är den marken hägnad och det växer ädellöv på området. Jag har även, förra året, planterat lind på en mindre bit gammal åker, icke hägnad. Den skogspolitik som förs i landet, kanske mer har förts tidigare, har tyvärr helt dominerats av gran."

"Hej. Jag kommer att plantera igen ängsmarker med björk i första generationen ev. gran i andra gen."

"Att plantera skog på åkermark kommer att bli ett sämre virke på grund av att det växer för fort det blir betydligt längre mellan årsringarna."

"Jag vill gärna bo i skogslandskap, men runt omkring bostaden vill jag ha ett öppet landskap med ljus och utsikt. Om man någon gång blir intresserad av att odla finns då möjligheten kvar."

"Boendet på landsbygden påverkas av beskogningen, sälja tomtmark vore ett alternativ, eftersom min fastighet ligger nära en tätort."

"Jag är generellt sett emot igenplantering av jordbruksmark. Men finns det ingen brukare så växer det ju igen förr eller senare iallafall. Jag håller själv på att ombilda ca 2 ha skogsmark till bete just nu så hos mig ökar andelen jordbruksmark vilket jag tycker är positivt."

"Jag tycker det är mycket tråkigt att det inte är lönsamt att bruka åkermark. Sverige borde kunna vara självförsörjande på jordbruksprodukter."

"På dessa lämnade odlingsmarker kommer skogen med tiden oavsett allt - då är det bättre att göra en vettig plan för återbeskogning och välja trädslag efter omständigheterna."

"Om alternativet är att åkermarken förbuskas och på så sätt ändå växer igen tycker jag absolut att det är bättre att det sker i organiserad form genom plantering av t.ex. lövskog som röjs, gallras och slutavverkas."

"I det naturlandskapet vi lever i med små åkrar i den mörka skogen, tycker jag att det är viktigt att bevara den åkermark som finns."

"Finns mark som behövs för att uppfylla tvärvillkoren i EU-stöden för jordbrukare samt det behövs spridningsareal."

"Jag tror många skogsägare tänker produktion inkl. mig själv i första hand om du inte har åkern nära ditt hus då tror jag man håller öppet för syns skull. Eller om det ligger nära t.ex. en torpruin eller om du är jägare och vill ha ett pass. Jag tror dock att många är oroliga över den minskande makt skogsägare har över sina skogsmarker och den ökade makt allt som rör miljö har därför tror jag att rätt många åkrar och ängar planteras igen för folk är oroliga för att en ny lag ska komma att man t.ex. måste ansöka för att få plantera igen gamla åkertegar eller ett totalt förbud för att bevara varierat landskap. Jag tror de flesta skogsägare bryr sig om biologisk mångfald men blir väldigt anti när nya regler lagas, förbud och pekpinna börja sätta käppar i hjulet här och var."

"Skog mer lönsamt än jordbruk."

"Ekonomi ska inte gå före öppna landskap i alla lägen. För en god biologisk mångfald behövs fina kantzoner."

"Obrukad mark är aldrig bra för miljön."

"Ej lämpligt med granplanteringar nära bostadsbyggnader"

"Tycker det känns svårt att plantera igen mark som brutits en gång i tiden med svett, tårar och svårmod."

"1. Certifieringen ställer sina krav. 2. Det har stor betydelse hur stora inägor det handlar om och deras läge i förhållande till annan mark. 3. Lövträd brukar ha en förskönande effekt i jämförelse med att plantera gran."

"Har planterat 7 ha med gran, björk och tall med gott resultat."

"Hoppas verkligen att vi fortsätter ha ett öppet landskap!! Vi talar om turister skall besöka oss! Tror inte att de vill komma ut till ett igenvuxet landskap! Tror och hoppas att det skall bli en ny grön våg och att man inser vikten av landsbygden. Alla kan inte bo i stan! Tänk att få odla sin egen mat. Vi behöver ha öppna marker att odla på. Vad händer annars vid en krissituation? Låt oss i stället sköta våra skogar på ett bra sätt, där det redan är skog!!"

"Det vilda behöver mat om alla planterar gran, så obrukad åkermark behövs."

"Om man ska plantera i bygderna som jag bor är det framför allt marker som är svåra att bruka typ mossodlingar. Det är helt enkelt för svårt att bruka dessa marker på grund av att det blir blött svårt att dika ut blir svårt med skördarna."

"Det är framför allt mossodlingar som jag kan tänka mig att plantera igen. Åkermark tycker jag inte man ska planera igen utan att det är om åkermark är väldigt svårbrukad av någon anledning som man kan plantera igen den."

"Är åkermarken obrukad brukar naturen ta hand om beskogningen själv. Även obrukad åkermark bidrar till den biologiska mångfalden och kan användas för att få fram foder till de vilda djuren."

"En del mark beskogas av sig själv."

"Vill ha ett öppet landskap."

"Största anledningen till att det inte planteras på mer åkermark är väl att det betalas ut eu stöd för träda och då avkastar ju marken ändå."

"Vi behöver ha även öppna landskap inte endast skog"

"Att vi ens har råd att lita på att importen alltid ska fungera. Matproduktion kommer vi alltid behöva. "Den som hindrar växtens fart, och lägger jord igen. Begår en synd av grövre art, än den som dräper män." (Erik-Axel Karlfeldt)"

"Om marken inte kan brukas bör de i första hand övergå till betesmark."

"Om åkermarken ligger inne i skog är det OK att plantera. Då förändras inte landskapsbilden nämnvärt. Notera att i Småland är det oftast små skiften dessutom med mycket sten i jorden."

”På mina marker är det väldigt små odlingsbara marker på grund av berg sten och otillgänglig mark, så därför tycker jag det är viktigt att hålla öppet det som går genom odling och bete. Det är någon långt bak i tiden som kämpat för att göra marken brukbar och då tycker jag att jag vill fortsätta hålla det öppet, även om det inte är någon ekonomisk vinning.”

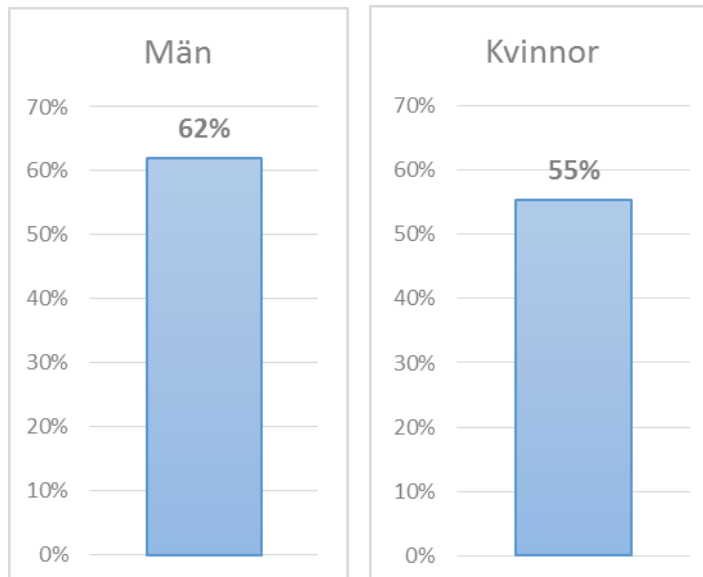
”Tror att i framtiden behöver vi våra åkrar, vi tänker inte på rätt sätt nu, tyvärr.”

”Har inget generellt motstånd att plantera igen viss åkermark, speciellt små åkerlappar som ligger mitt ute i skogen. Åker och betesmark som ligger i närheten av boningshus/brukningscentra/etc. Anser jag att man inte skall plantera igen. Att inte plantera igen all åker/betesmark är kanske en ekonomisk uppoffring men det tror jag de flesta skogsägare har råd med.”

4.3 Djupare analys av resultaten från fråga 9

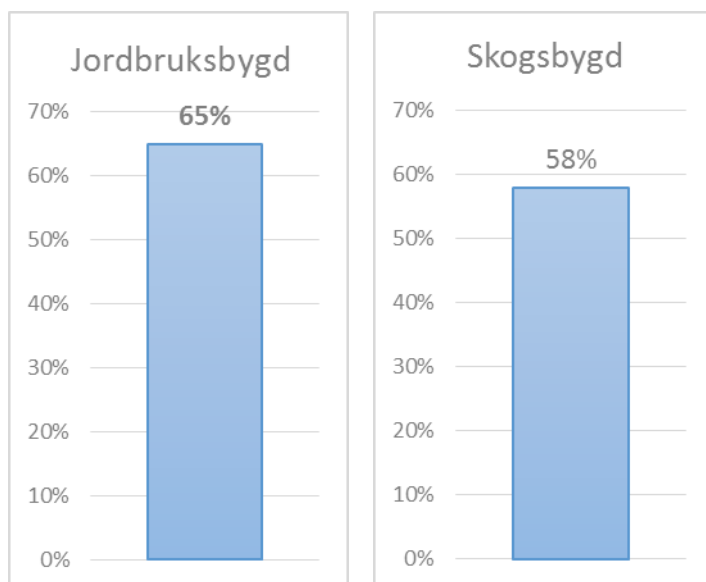
För att se om det finns skillnader i hur olika grupper av människor är inställda till att det planteras skog på obrukad åkermark har svaret från fråga 9 analyserats ytterligare. Fråga 9 i enkäten var, ”Vad är din generella åsikt om att obrukad åkermark planteras med skog?” Resultaten nedan i avsnitt 4.3 redovisar hur många procent av en viss grupp människor som kan betraktas som positivt inställda till att obrukad åkermark planteras med skog. Med positivt inställd menas nedan i avsnitt 4.3 att de svarande på fråga 9 antingen angett svaret ”Alltid bra, på alla platser”, eller ”Bra, men inte på alla platser”. För att se fråga 9 och dess svarsalternativ i sin helhet, se bilaga 2.

Av de män som svarade på enkäten var 62 procent positivt inställda till att det planteras skog på obrukade åkermarker, av kvinnorna var 55 procent positiva till åtgärden (figur 16). Sampelstorleken för männen var 108 personer och 74 personer för kvinnorna.

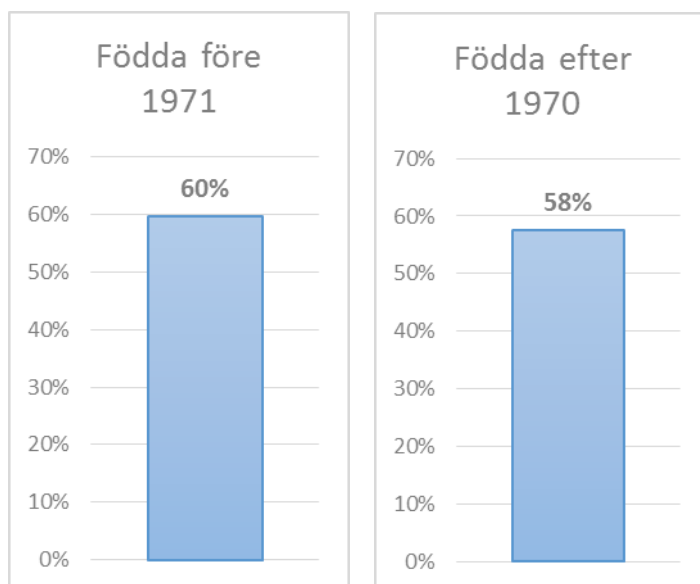
Figur 16. Andelen män respektive kvinnor som var positivt inställda till att det planterades skog på obrukade åkermarker.

Av de som ansåg att deras fastighet/fastigheter låg till största del i jordbruksbygd var 65 procent positivt inställda till att det planterades skog på obrukade åkermarker. Av de som däremot ansåg att deras fastighet/fastigheter till största del låg i en skogsbygd var 58 procent positiva till plantering (figur 17). Antalet svarande fastighetsägare i jordbruksbygd var 37 personer medan motsvarande siffra för fastighetsägare i skogsbygd var 145 personer.

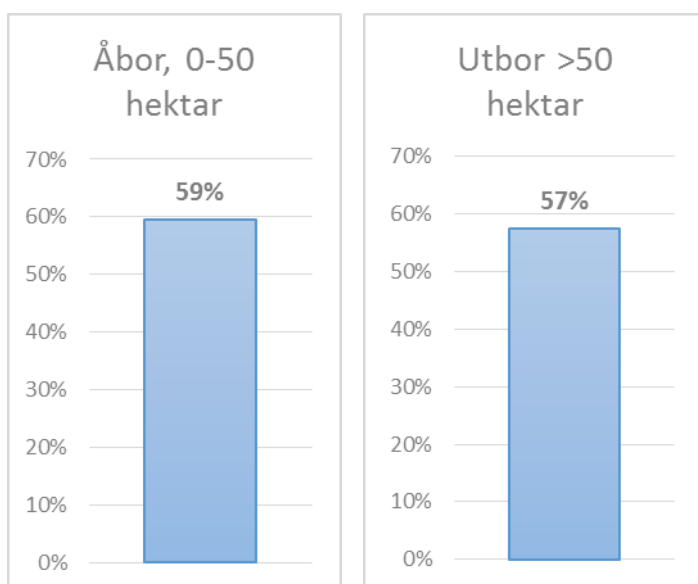
Figur 17. Andelen fastighetsägare vars fastighet/fastigheter låg till största delen i skogsbygd respektive jordbruksbygd och som var positivt inställda till att det planterades skog på obrukade åkermarker.

Av de fastighetsägare som var födda före år 1971 var 60 procent positiva till att det planterades skog på obrukade åkermarker. Däremot var det av de fastighetsägare som var födda efter år 1970 en något mindre andel (58 procent) som var positiva till plantering (figur 18). Antalet svarande fastighetsägare som var födda före år 1971 var 149 personer, medan motsvarande siffra för fastighetsägare födda efter år 1970 var 33 personer.

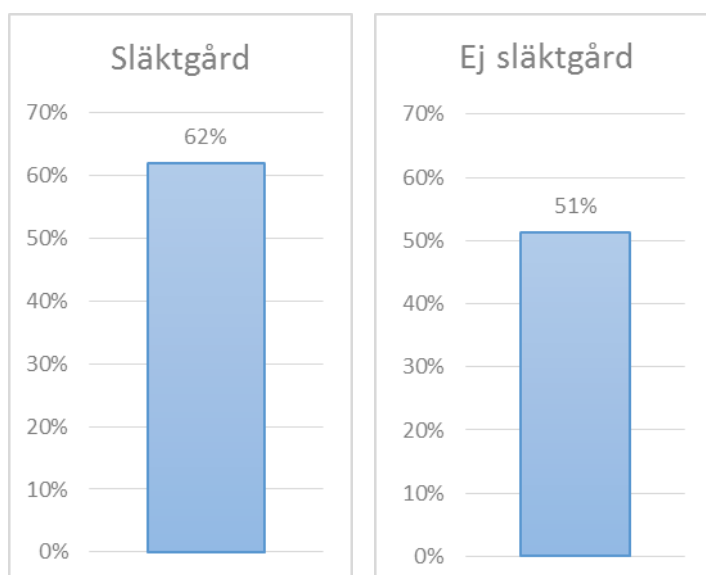
Figur 18. Andelen fastighetsägare födda före år 1971 respektive fastighetsägare födda efter år 1970 som var positivt inställda till att det planterades skog på obrukade åkermarker.

Av de fastighetsägare som hade ett markinnehav på upp till 50 hektar och var åbor (fastighetsägare som bor på sin fastighet) var det 59 procent som var positivt inställda till att det planterades skog på obrukade åkermarker. Av de fastighetsägare som var utbor (de som inte bodde på sin fastighet) och hade ett totalt markinnehav som översteg 50 hektar var det 57 procent som var positiva till plantering. Antalet svarande fastighetsägare som ägde upp till 50 hektar mark och var åbor var 47 personer medan motsvarande siffra för fastighetsägare som ägde mer än 50 hektar mark och var utbor var 37 personer (figur 19).

Figur 19. Andelen fastighetsägare som var åbor och ägde upp till 50 hektar mark respektive utbör som hade ett markinnehav över 50 hektar som var positivt inställda till att det planterades skog på obrukade åkermarker (åbor är de som bor på sin fastighet och utbör är de som inte bor på sin fastighet).

Av de fastighetsägare vars fastighet/fastigheter funnits i släktens ägo tidigare var det 62 procent som var positivt inställda till att det planterades skog på obrukade åkermarker. Däremot var det en betydligt mindre andel (51 procent) av de som hade fastigheter som inte funnits i släktens ägo tidigare som var positiva till plantering (figur 20). Antalet svarande fastighetsägare som ägde en fastighet/fastigheter som funnits i släktens ägo tidigare var 90 personer medan motsvarande siffra för fastighetsägare som ägde en fastighet/fastigheter som aldrig funnits i släktens ägo tidigare var 19 personer.

Figur 20. Andelen fastighetsägare vars fastighet/fastigheter funnits inom släktens ägo tidigare respektive fastighetsägare vars fastighet/fastigheter aldrig ägts inom släkten tidigare som var positivt inställda till att obrukade åkermarker planterades med skog.

5. DISKUSSION

Jag kommer från ett område i Sverige där jag tydligt kan se att mer och mer jordbruksmark ligger outnyttjad. Anledningen till detta är minskat intresse för jordbruk när lönsamheten sjunker under den nivå som många anser vara acceptabel. Det som händer är då att människor flyttar till större orter och skaffar andra jobb, husen står obebodda och åkermarken obrukad. Denna utveckling gjorde att jag började intressera mig för ämnet och valde därför att göra en undersökning för att ta reda på vad människor tycker om att det planteras skog på obrukade åkermarker. Genom att plantera skog på de åkermarker som inte längre brukas kan istället marken användas till virkesproduktion. Men detta innebär att en drastisk förändring av landskapsbilden sker och många tycker att en tät granskog intill huset är helt förskräckligt. Det faktum att plantorna skall stå och växa i 50-70 år innan det är dags att slutavverka skogen gör att beslutet bör tänkas igenom noga innan arbetet med att plantera skog påbörjas.

Ämnet som mitt examensarbete berör engagerar och skapar diskussion, det framgår bland annat tydligt i avsnitt 4.2. Där syns alla kommentarer och åsikter som samlades in från den sista delen i enkäten där de svarande fick skriva fritt om ämnet. Att så många tog sig tid att göra "långa" inlägg visar att de gärna vill tala om sin åsikt.

5.1 Avgränsningen

Min studie har avgränsats till att enbart samla in åsikter från människor som själva äger skogsfastigheter. Min tanke med det är att jag tror svaren från enkäten är mer genomtänkta om de kommer från människor som själva kanske står inför ett beslut om att plantera igen obrukad åkermark eller att inte göra detta. Jag hoppas alltså att de svarande har tänkt igenom sina svar och noga vägt in vad de ser för fördelar och nackdelar med att plantera skog på obrukade åkermarker. Den risk som jag ser med att låta personer som själva inte äger fastigheter svara är att de enbart ser åtgärden som negativ för att det kan förändra landskapsbilden i området. De skulle kanske inte heller se den ekonomiska nyttan som virkesförsäljningen kan ge till fastighetsägaren som någon stor fördel, för att de själva inte kan göra sig nytta av detta.

Den andra avgränsningen som jag gjort i mitt arbete är geografisk. Detta för att få mitt arbete mer konkret och överskådligt. Jag valde att enbart skicka enkäten till fastighetsägare i Götaland. Detta var dels för att jag själv kommer från Götaland men också för att detta område har så stora variationer i landskapet. Det finns allt från intensiva jordbruksbygder till rena skogsbygder och denna variation var viktig att ha med då det är helt olika förutsättningar för jordbruk i olika delar av landet.

Det som skulle kunna ses som en brist i studien är den något sneda åldersfördelningen som återfinns bland de svarande. Det är endast ca 20 procent av de som svarat som är födda efter år 1970 medan hela 54 procent är födda mellan åren 1951-1970. Anledningen till denna sneda åldersfördelning är självklart att verkligheten ser ut så när man tittar på vem som äger skogsfastigheter i Sverige. Det är inte omöjligt att andelen äldre personer i undersökningen hade blivit ännu högre om jag skickat enkäten med vanlig post istället för med e-post. Skälet till att jag valde e-post var att det blev betydligt lättare att sammanställa svaren när enkäten gjordes digitalt. Även av ekonomiska skäl var e-post lämpligt då det hade inneburit en stor kostnad att skicka enkäten samt bifoga ett frankerat svarskuvert med vanlig post till ca 400 personer. Jag är osäker på hur svarsfrekvensen hade förändrats om jag skickat enkäten med vanlig post. Idag har de flesta människor sin e-post i mobiltelefonen och det innebär att det är snabbt och enkelt att besvara enkäten när det finns en stund över. Däremot kan vissa personer blivit misstänksamma mot mitt utskick då e-postmeddelandet innehöll en länk som sedan ledde till själva enkäten. Just detta med att behöva klicka på en bifogad länk är för många förknippat med bluff och bedrägeri och därför var det säkert en del som avstod från att besvara enkäten av försiktighetsskäl.

5.2 Svaren från enkäten

En viktig del att ha i beaktning när man studerar resultatet av mitt arbete är att svarsfrekvensen var 47,4 procent. Detta betyder att över hälften av dom som mottagit enkäten har valt att inte svara på den. Risker kan vara att det är en större andel ur en viss grupp människor som valt att inte svara än i andra grupper av människor. Om detta är fallet kan resultatet vara något missvisande eftersom vissa grupper inte gjort sin röst hörd i samma utsträckning som andra.

Av de som svarat på enkäten är det endast drygt hälften (52 procent) som bor på sin fastighet. Jag tycker själv det låter väldigt lite och jag har funderat på varför det ser ut så. En förklaring som säkert även gäller i övriga delar av Sverige är det som jag var inne på tidigare, människor avvecklar sitt jordbruk, skaffar andra jobb och flyttar till större orter. Trots att de flyttar kan de ha kvar sin fastighet, kanske för att det är en gård som funnits i släkten länge, eller för att de tror att värdet på fastigheten kommer att stiga i framtiden. Det kan också vara så att de behåller sin fastighet av rekreationsskäl. Det kan självklart också vara så att de fortfarande har ett stort intresse för skogen och därför vill ha kvar fastigheten som en bisyssla. Jag har full förståelse för dessa människor som väljer att ha kvar fastigheten trots att de inte bor kvar, men det är negativt för landsbygden då det blir ett allt färre antal människor som bor på landet. Detta bildar en ond spiral, människor flyttar till annan ort och för dem som bor kvar minskar servicen såsom skolor, affärer, post och polis. En minskad service gör att ännu fler flyttar till staden och servicen minskar ytterligare för det fåtalet som nu bor kvar på landsbygden. Figur 5 visar att hela 43 procent av de som svarat äger en fastighet som är mellan 1-50 hektar stor. Att en så stor andel av de som svarat äger

fastigheter som är förhållandevis små kan vara en förklaring till att de inte kan försörja sig ekonomiskt på sin fastighet och de blir då kanske tvingade att flytta för att få ett annat jobb.

Att det finns mycket starka traditioner att låta fastigheten gå vidare i släkten bekräftas av svaren som finns i figur 8. Den visar att det är hela 80 procent som har svarat att deras fastighet funnits i släktens ägo innan de själva blev ägare till den. Att man vill låta sin fastighet gå vidare till exempelvis barnen en dag gör att en försäljning av fastigheten på öppna marknaden oftast inte blir aktuell, trots att man flyttar till annan ort. Detta fenomen gör att antalet fastigheter som kommer ut till försäljning är litet. Det är därför svårare för de som vill gå åt andra hållet. De som alltså kommer från större orter och vill köpa en fastighet för att sedan leva av den och bosätta sig permanent. Det blir då mycket stor konkurrens om de få fastigheter som inte går i arv utan kommer ut till öppen försäljning. Priserna på dessa fastigheter har senaste tiden skenat och det gör det ännu svårare för någon som inte tidigare äger en fastighet att faktiskt klara av att finansiera ett köp (LRF Konsult, 2017, länk F). Det som ofta händer är att ett mindre antal människor som är mycket kapitalstarka köper på sig fler och fler fastigheter för att öka sin areal, allt eftersom det kommer ut något som är till salu. I och med den värdeökning som skogsfastigheter har haft ses investeringen som mycket god på lång sikt.

Att min enkät behandlar ett ämne som engagerar fastighetsägare är tydligt, inte minst syns det i alla de kommentarer som skrivits under den sista frågan i enkäten. I fråga 9 försökte jag få svar på vad deras generella åsikt är om att plantera skog på obrukade åkermarker. Den slutsats som jag kan dra utifrån svaren som samlats in är att fastighetsägare är ganska positivt inställda till åtgärden, men att det spelar stor roll var det sker. Det första svarsalternativet på fråga 9 var: "Alltid bra på alla platser". Endast tre procent svarade detta. Däremot i det andra svarsalternativet som löd: "Bra, men inte på alla platser", återfanns hela 57 procent av svaren. Detta visar mycket tydligt att fastighetsägare är generellt ganska positiva, men planteringen skall ske på utvalda platser. Att plantera igen en gammal åkermark som ligger långt från gårdsbyggnaderna och som kanske redan är omgiven av skog känns troligen inte som någon stor förändring vad det gäller landskapsbilden. Däremot att plantera skog på all obrukad åkermark och helt omringa gårdsbyggnaderna med något som om 20 år kan vara en vägg med gran lockar kanske inte så många. Det är möjligt att det finns de som svarat att de är positiva till planteringen men att det inte finns några obrukade åkermarker på just deras fastighet, eller kanske inte några marker som just nu är lämpade för plantering.

Något annat som är värt att tänka på är hur framtiden kommer att se ut. Just nu är det kanske inte lönsamt att bedriva jordbruk på vissa marker, men hur kommer det se ut om 10, 20 eller 30 år? Har en fastighetsägare planterat igen sin åkermark har denne också gjort en stor investering för framtiden i form av plantor och arbete. Denna investering skall sedan stå och växa i många år framöver då det är svårt att ändra sig under resans gång och avverka skogen

innan den är mogen om investeringen skall ge ett positivt resultat. Därför gäller det att vara helt på det klara med vad man vill innan spaden sätts i marken. Ett vanligt argument för en fastighetsägare som valt att plantera skog på obrukade åkermarker är att man inte tror att markerna blir ekonomiskt lönsamma för jordbruk igen. Detta framgår av resultatet i figur 11. Figuren visar att hela 57 procent har detta som sitt huvudsakliga argument för sitt beslut. Det finns alltså en stor skara människor som tror på ett effektivare jordbruk med både större åkrar och jordbruksmaskiner, och att de mindre rationella gårdarna kommer förbli obrukade. Det är även en stor grupp människor (46 procent) som tror att priserna på jordbruksprodukter kan stiga kraftigt i framtiden. Orsaken skulle i så fall vara att jordens befolkning blir så stor så att en omfattande matbrist utbryter, se figur 13. Stigande priser på jordbruksprodukter skulle innebära att åkermarker som idag är olönsamma att bruka skulle bli lönsamma igen.

5.3 Den djupare analysen

I den del i rapporten som kallas "Djupare analys av resultatet från fråga 9", se avsnitt 4.3 ovan, har jag försökt se om det finns några speciella grupper av fastighetsägare som är mer eller mindre positiva till att det planteras skog på obrukade åkermarker. Resultatet som syns är att kvinnor generellt är mindre positiva än män, varför det ser ut så vet jag inte. En annan jämförelse som jag gjort är mellan fastighetsägare vars fastighet ligger i jordbruksbygd, respektive skogsbygd. Den grupp som tycks vara mindre positiv till plantering är den vars fastighet ligger i en skogsbygd och här blir jag förvånad eftersom min hypotes var att det skulle vara tvärt om. Jag trodde att det var de som hade fastigheter som låg i ett jordbrukslandskap som var mer negativa till plantering på jordbruksmark. Detta för att de områdena överhuvudtaget är mer inriktade på jordbruk än skogsbruk. Den förklaring som jag här kan tänka mig är att människor som har fastigheter och bor i ett jordbrukslandskap är mindre rädda för att en igenplanterad åker skall göra landskapet mörkt och tråkigt. Om man tänker sig ett område med bara åkermark så kanske några enstaka hektar med skog kan upplevas som att landskapet blir mer trevligt och varierat. En skogsdunge mitt på en åker bryter av landskapet och kan till exempel ge ett bra vindskydd åt djur och människor. Det kan också vara den inte allt ovanliga strävan mot att ha något som man inte har, alltså har man bara åkermark vill man prova att plantera skog någonstans.

Motsatsen till detta är skogslandskapet. Här dominerar skogen och endast mindre åkerlappar bildar oaser i den annars ganska mörka skogen. Svaren från min enkät visar att de människor som har sin fastighet här är mindre positivt inställda till att det planteras skog på obrukade åkermarker. Jag tror att det är för att de är mer måna om att bevara de öppna landskap som finns kvar för att kunna behålla den variation i landskapet som finns. En annan möjlig förklaring kan vara att åkermarker som ligger i ett skogslandskap har större möjligheter att beskoga sig själva med hjälp av fröspridning från närliggande skog. Därför kanske

fastighetsägare tänker att plantering är överflödigt för att skogen kommer av sig själv om marken inte längre brukas.

Fastighetsägare som äger en släktgård är i denna undersökning mer positiva (62 procent) till skog på obrukad åkermark än de fastighetsägare som har en fastighet som inte funnits i släkten tidigare (51 procent). Detta tycker jag är lite förbryllande. Det är alltså i detta material de vars förfäder brutit upp jorden som är mest positiva till att den skall planteras igen med skog. De känslomässiga banden verkar inte spela någon stor roll för en stor del av de svarande. En möjlig förklaring kanske är att fastighetsägare som äger en fastighet som går från generation till generation är mer mån om att barn och barnbarn skall kunna få en ekonomisk avkastning från fastigheten när åkerplanteringen avverkas.

5.4 Tips till framtida studier

De tips som jag vill skicka med till dem som vill göra liknande studier i framtiden är framför allt att göra en genomarbetad enkät. Enkäten skall vara lätt att förstå, lätt att svara på och den skall väcka intresse hos de som skall svara. Om enkäten inte väcker något intresse blir det lätt att enkäten läggs åt sidan och glöms bort. En bra start är därför att göra precis som jag, läsa på hur en bra enkät skall utformas. Det finns mycket bra information i både böcker och på internet som handlar om enkätskrivande. När enkäten är skriven bör den absolut skickas ut på en "provomgång" till några bekanta, jag fick då flera bra synpunkter som ledde till att enkäten förbättrades inför det skarpa utskicket. Det digitala hjälpmedel som jag använde till att skapa enkäten heter Google formulär. Med hjälp av detta kunde svaren smidigt sammanställas och kopieras in i Excel.

Något som jag skulle ha med i enkäten om jag gjorde om den är en fråga som undersöker vad för trädslag den svarande hade valt om obrukad åkermark skulle beskogas nu (2017). I figur 17 syns det att hela 76 procent tycker att lövskog ger ett bättre synintryck än granskog, därför skulle det vara intressant att veta vilket trädslag som fastighetsägarna skulle vilja plantera. En annan fråga som jag skulle vilja ha med i enkäten om den skulle göras om är vilken typ av rådgivning som saknas. Figur 15 visar att 35 procent saknar rådgivning inom ämnet, men vilken typ? Det skulle kanske exempelvis kunna vara kurser, skogsdagrar, utskick eller rådgivning från Skogsstyrelsen.

6. SAMMANFATTNING

Skog har planterats på åkermark i stor omfattning under flera perioder. Den plantering som har varit mest omfattande var den som skedde under 1960-talet. Mellan år 1900 och 1990 har en areal så stor som 2 miljoner hektar åkermark omförts till skogsmark. På 1990-talet fick fastighetsägare bidrag för att plantera skog på sina åkermarker i det som kallades för "Omställning-90".

Totalt 399 fastighetsägare i Götaland fick chansen att göra sin åsikt hörd inom ämnet "plantera skog på obrukad åkermark" genom en digitalt utskickad enkät. Av dessa valde drygt 47 procent att svara. De fick bland annat besvara frågor om varför de valt att plantera igen sina åkermarker eller varför de inte valt att plantera igen sina åkermarker med skog. Enkäten innehöll också frågan om huruvida fastighetsägarna trodde att lönsamheten inom jordbruket skulle förbättras i framtiden som ett resultat av jordens ökade befolkning och eventuell matbrist. Här trodde 46 procent att det skulle bli så, 26 procent trodde inte att detta skulle ske och 28 procent svarade att de inte visste.

I arbetet analyserades om det i det insamlade materialet fanns vissa grupper av fastighetsägare som var mer positivt inställda till att det planterades skog på obrukade åkermarker. Exempelvis gjordes jämförelser mellan utbor (de som inte bor på sin fastighet) och åbor (de som bor på sin fastighet) men också mellan fastighetsägare som hade en fastighet som funnits i släkten sedan tidigare och de som inte hade en släktgård. Det visade sig att bland de som svarat på enkäten och hade en fastighet som funnits i släktens ägo tidigare var en betydligt större andel positiva till att det planterades skog på obrukade åkermarker än bland de som ägde en fastighet som inte funnits i släktens ägo.

7. KÄLLFÖRTECKNING

7.1 Publikationer

Ahlberg, O. Ljungné, M. Persson, P-O. (2006) Skog på åker. Utvärderingar av Hushållningssällskapets försöksplanteringar. Hushållningssällskapet Skaraborg. Rapport nr 1/06.

Anon, (1964) Statens offentliga utredningar 1964. Lantbrukets strukturutveckling. Undersökning utförd på uppdrag 1960 års jordbruksutredning av dess strukturgrupp. Jordbruksdepartementet 37:1964.

Aschan, W. Engdahl, T. (2013) Skogsmark till åkermark - är en nybrytning på högproduktiv mark lönsam? Examensarbete nr 815, Agronomprogrammet Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.

Bergquist, J. Edlund, S. Fries, C. Gunnarsson, S. Hazell, P. Karlsson, L. Lomander, A. Näslund, B-Å. Rosell, S. Stendahl, J. (2016) Kunskapsplattform för skogsproduktion- Tillståndet i skogen, problem och tänkbara insatser och åtgärder. Meddelande 1:2016. S.116. Skogsstyrelsen.

Bärring, U. (1967) Studier av metoder för plantering av gran och tall i södra och mellersta Sverige. Skogshögskolan Stockholm.

Eriksson, L. Johansson, T. Hörnfeldt, R. Woxblom, L. Bohlin, F. Lindhagen, A. (2011) Skog på jordbruksmark, erfarenheter från de senaste decennierna. Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala. Rapport nr 17.

Eriksson, L. Johansson, T. Hörnfeldt, R. Woxblom, L. Bohlin, F. Lindhagen, A. (2013) Beskogning av jordbruksmarker – Stora möjligheter men också risker. FAKTA SKOG. Rön från Sveriges lantbruksuniversitet 1:2013.

Eriksson, L. Johansson, T. Hörnfeldt, R. Woxblom, L. Bohlin, F. Lindhagen, A. (2011) Skog på jordbruksmark – erfarenheter från de senaste decennierna. Sveriges lantbruksuniversitet institutionen för skogens produkter. Rapport nr 17.

Hallsby, G. (2009) Plantering av barrträd. Skogsskötselserien nummer 3. Skogsstyrelsen 2009.

Högbom, L. Ring, E. (2006) Mindre läckage av nitratkväve efter markberedning. Resultat från Skogforsk 21:2006.

Johansson, M. (1996) Ekhistoria från Blekinge & Visingsö. JK 92/96. SLU.
https://pub.epsilon.slu.se/4298/1/Johansson_M_1996.pdf. (2017-02-03)

Johansson, T. (1995) Granens överlevnad på åker. Fakta skog sammanfattar aktuell forskning vid Sveriges lantbruksuniversitet 16:1995.
Nordbrandt, A. (2007) Enbart fördelar med markberedning. Norra Skogsmagasinet 1:2007.

Rönnerberg, J. (2013) Skogens skötsel. Future Forest Rapport 2013:1. Sveriges lantbruksuniversitet, Enheten för skoglig fältforskning. Umeå.

Trost, J. (2016) Enkätboken, Lund: Studentlitteratur.

7.2 Internetdokument

Länk A:

Jordbruksverket (2017). Stöd. Det här gäller för träda 2015. [online] Tillgänglig: <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/stod/jordbrukarstod2015/trada2015.4.95a932f14cd64cc128f524.html>
[2017-02-06]

Länk B:

Jordbruksverket (2017). Jordbruksverkets statistikbas. [online] Tillgänglig: <http://statistik.sjv.se/PXWeb/pxweb/sv/Jordbruksverkets%20statistikdatabas/?rid=5adf4929-f548-4f27-9bc9-78e127837625>
[2017-02-06]

Länk C:

SLU (2016). Snogeholmsplantering i praktiken. [Online] Tillgänglig: <https://www.slu.se/institutioner/sydsvensk-skogsvetenskap/samverkan/snogeholm1/snogeholmsplanteringen-i-praktiken/>
[2017-04-23]

Länk D:

Skogen (2007). Markberedning minskar kväveläcket. [online] Tillgänglig: <https://www.skogen.se/nyheter/markberedning-minskar-kvavelackage>
[2017-12-07]

Länk E:

LRF Konsult (2017). Lantbrukets lönsamhet. [online] Tillgänglig: <http://www.lrfkonsult.se/Global/Lantbrukets%20l%C3%B6nsamhet%20-%20rapporter/Lantbrukets%20l%C3%B6nsamhet%20v%C3%A5r%202016.pdf>
[2017-01-23]

Länk F:

LRF Konsult (2017). Stigande skogspriser i söder och viss avmattning i mellersta och norra Sverige. [Online] Tillgänglig: <http://www.lrfkonsult.se/press/vara->

[publikationer/skogsagare/prisstatistik/stigande-skogspriser-i-soder-och-viss-avmattning-i-mellersta-och-norra-sverige](#)
[2017-05-02]

7.3 Personliga meddelanden

Henriksson, A. (2017-02-22) Naturvårdshandläggare, Länsstyrelsen Västra Götalands län.

Olsson, Y. (2017-02-06) Statistikavdelningen, Jordbruksverket.

8. BILAGOR

Bilaga 1

Hej Skogsägare!

Jag heter Anders Andersson, och går nu mitt tredje år på Skogsmästarskolan i Skinnskatteberg. Som en avslutande kurs i utbildningen gör jag ett examensarbete som handlar om skogsplantering på obrukad åkermark.

Det råder delade meningar om det är bra eller dåligt att obrukad åkermark planteras igen med skog. En del människor tycker det är synd, medan andra tycker det är bra att marken kommer till användning igen. Fenomenet att plantera skog på gammal åkermark är inget nytt, begreppet granåker är sedan länge etablerat och många av de åkrar som planterades igen med gran på 1960-talet slutavverkas idag.

Jag skulle nu vilja be dig som är markägare att besvara en enkät som är en del i mitt examensarbete och består av 16 frågor. Den är helt anonym och syftet med enkäten är att jag vill undersöka markägares inställning till att plantera skog på obrukad åkermark.

Jag hoppas att du kan avsätta 2-3 minuter för att bidra anonymt med dina åsikter som är av stor betydelse i mitt arbete! Vänligen besvara enkäten inom två veckor.

Du kommer automatiskt till enkäten via länken nedan.

Stort tack på förhand!

Med vänliga hälsningar

Anders Andersson

Avsnitt 1 av 3

Allmänt om dig

Välj det svarsalternativ som stämmer för dig

1. När är du född?

- ☐ Före år 1930
- ☐ År 1930-1950
- ☐ År 1951-1970
- ☐ År 1971-1990
- ☐ Efter år 1990

2. Du är...?

- ☐ Man
- ☐ Kvinna

3. Är du permanent bosatt på din fastighet?

- ☐ Ja
- ☐ Nej

Avsnitt 2 av 3

Frågor om din/dina fastigheter

Välj det svarsalternativ som passar bäst

4. Din/dina fastigheter ligger till största del i...?

- ☐ Skogsbygd
- ☐ Jordbruksbygd

5. Hur stort är ditt totala markinnehav (all typ av mark, ej vatten)?

- ☐ 0-50 hektar
- ☐ 51-100 Hektar
- ☐ 101-200 Hektar
- ☐ Över 200 Hektar

6. Huvuddelen av ditt markinnehav är...?
- ☐ Skogsmark
 - ☐ Jordbruksmark
7. Bedriv det djurhållning på din/dina fastigheter?
- ☐ Ja
 - ☐ Nej
8. Har din/dina fastigheter funnits i släkten innan du blev ägare?
- ☐ Ja
 - ☐ Nej
 - ☐ Vet ej

Avsnitt 3 av 3

Frågor om skog på obrukad åkermark

Välj det svarsalternativ som passar bäst

9. Vad är din generella åsikt om att obrukad åkermark planteras med skog?
- ☐ Alltid bra, på alla platser
 - ☐ Bra, men inte på alla platser
 - ☐ Mindre bra
 - ☐ Mycket negativ
 - ☐ Ingen åsikt
10. Har det planterats skog på obrukad åkermark på din/dina fastigheter sedan du blev ägare?
- ☐ Ja
 - ☐ Nej
 - ☐ Vet ej
11. Om ja på fråga 10, vad var ditt huvudsakliga argument för detta?
- ☐ Jag tror aldrig att de markerna blir lönsamma att bedriva jordbruk på igen
 - ☐ Det är mindre arbete med att producera virke än att bedriva jordbruk på markerna
 - ☐ Jag vill gärna utöka arealen skog på min/mina fastigheter
 - ☐ Jag tror definitivt att åtgärden höjer värdet på min/mina fastigheter
 - ☐ Annat argument

12. Om det finns obrukade åkermarker på din/dina fastigheter som skulle kunna planteras med skog, men där du ändå valt att inte göra det, vad är du ditt huvudsakliga argument för detta?

- ☐ Jag tycker det känns fel att plantera skog där människor en gång brutit och odlat marken
- ☐ Jag tycker det försämrar landskapsbilden
- ☐ Jag har tänkt att börja bruka marken igen
- ☐ Det har bara inte blivit av
- ☐ Det finns inga obrukade åkermarker
- ☐ Annat argument

13. Generellt sett, tror du att marker som idag inte är lönsamma att bruka kommer bli lönsamma att bruka i framtiden? Detta för att den växande befolkningen på jorden kan leda till matbrist och kraftigt stigande priser på exempelvis spannmål.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet ej

14. Historiskt sett har gran varit ett vanligt trädslag att plantera på obrukad åkermark, tror du att lövskog på dessa marker skulle ge ett bättre synintryck?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet ej

15. Om du idag har åkermarker som inte brukas, skulle du då vilja ha rådgivning som hjälper dig hitta det bästa sättet att beskoga dessa marker?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet ej

16. Vänligen skriv här om du har övriga synpunkter eller tankar som handlar om att plantera skog på obrukad åkermark.
